

บทที่ 1

บทนำ

ในอดีตแพทย์ถือเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและได้รับการยกย่องจากสังคม แพทย์กับผู้ป่วยมีความสัมพันธ์กันแบบครอบครัวโดยผู้ป่วยได้มอบความไว้วางใจให้แพทย์เนื่องจากแพทย์เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจและสามารถตัดสินใจทุกอย่างแทนผู้ป่วยได้ดีที่สุด ที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งคงเป็นเพราะการประกอบวิชาชีพแพทย์ในอดีตนั้นมิได้มุ่งสร้างรายได้หรือหวังที่จะร่ำรวยจากความเจ็บป่วยของผู้ป่วย ต่อมาเมื่อสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไป สถาบันแพทย์หรือระบบการแพทย์ก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ความสัมพันธ์อันดีที่มีต่อกันมายาวนานก็กลายมาเป็นความสัมพันธ์แบบผู้ซื้อกับผู้ขายหรือพ่อค้ากับลูกค้าซึ่งหากรักษาไม่ดีหรือเกิดความผิดพลาดผู้ป่วยก็สามารถเรียกร้องให้แพทย์รับผิดชอบได้ซึ่งส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างแพทย์กับผู้ป่วยมากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันการร้องเรียนหรือฟ้องร้องดำเนินคดีกับแพทย์ให้รับผิดชอบเนื่องจากความผิดพลาดหรือบกพร่องในการให้การดูแลรักษาผู้ป่วยมีเพิ่มมากขึ้นและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการที่ผู้ป่วยมีจำนวนมากขึ้น ความผิดพลาดในการดูแลรักษาอาจเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัวในขณะเดียวกัน แต่เหตุผลที่สำคัญยิ่งกว่าก็คือประชาชนผู้รับบริการมีความรู้มากขึ้น ทั้งในส่วนของความรู้ความเข้าใจในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บและการรักษาพยาบาล รวมถึงตลอดถึงความรู้ความเข้าใจในสิทธิของตนเองและการได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย ซึ่งประการหลังนี้น่าจะเป็นเหตุผลสำคัญของการเรียกร้องหาความรับผิดชอบจากแพทย์

เมื่อเวชปฏิบัติ¹ ของแพทย์บางคนไม่เป็นไปตามมาตรฐานหรือต่ำกว่ามาตรฐานแห่งวิชาชีพ หากเป็นเพราะความผิดของแพทย์ไม่ว่าจะด้วยเจตนาหรือประมาทก็ตาม แพทย์ผู้นั้นก็ต้องรับผิดชอบและอาจต้องรับโทษจากองค์กรควบคุมทางวิชาชีพและรับผิดชอบตามกฎหมายซึ่งองค์กรที่ควบคุมวิชาชีพแพทย์ในประเทศไทยก็คือแพทยสภาที่แพทย์ทุกคนต้องเป็นสมาชิกจึง

¹ “เวชปฏิบัติ” (Medical practice) หมายถึง การประกอบวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพในทางแพทย์ประเภทต่างๆ ทุกประเภท ได้แก่ แพทย์ ซึ่งตามกฎหมาย (พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525) เรียกว่า “ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม” กับ บุคคลประเภทอื่น ได้แก่ ทันตแพทย์ เภสัชกร พยาบาล ผดุงครรภ์ นักเทคนิคการแพทย์ และนักกายภาพบำบัด ซึ่งบุคคลเหล่านี้ตามกฎหมาย (พระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2479) เรียกรวมกันว่า “ผู้ประกอบโรคศิลปะ”

จะสามารถประกอบวิชาชีพแพทย์ได้ และโทษที่แพทย์จะได้รับก็คือการหยุดปฏิบัติหน้าที่แพทย์ หรือหยุดวิชาชีพแพทย์ชั่วคราวหรือตลอดไป โดยการพักใช้ใบอนุญาตหรือเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเวชกรรม ทั้งนี้ ตามความหนักเบาของพฤติกรรมหรือความรุนแรงของความเสียหาย และนอกจากโทษที่ได้รับจากแพทยสภาแล้ว ถ้าเวชปฏิบัติของแพทย์ละเมิดต่อสิ่งที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองแพทย์ก็อาจต้องถูกดำเนินคดีทั้งทางแพ่งและทางอาญาอีกด้วยโทษทางแพ่งคือการชดเชยค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนเพื่อทดแทนความสูญเสียที่ผู้ป่วยได้รับอันเป็นผลมาจากเวชปฏิบัติที่ผิดพลาดหรือบกพร่องจนไม่เป็นไปตามมาตรฐานหรือต่ำกว่ามาตรฐานที่ยอมรับกันในวงวิชาชีพ สำหรับโทษทางอาญาเป็นโทษที่รัฐทำการลงโทษผู้กระทำผิดแทนผู้เสียหาย โดยการลงโทษต่อร่างกาย โดยลดสถานะทางสังคมของผู้กระทำผิด หรือโดยการจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางอย่างซึ่งมีความหนักเบาแตกต่างกันไป

ก่อนที่จะทำการศึกษาดังเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางสัญญาของแพทย์ ในเบื้องต้นนั้น จะขอกล่าวถึงลักษณะของงานที่ถือว่าเป็นวิชาชีพและความหมายของวิชาชีพเวชกรรม เพื่อให้เข้าใจขอบเขตในเรื่องที่ทำการศึกษาล่วงก่อน ดังนี้

(1) ความหมายและลักษณะงานอันเป็นวิชาชีพ

(1.1) ความหมายของ “วิชาชีพ”

คำว่า “วิชาชีพ” แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า “Profession” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า pro+fateri แปลว่า ยอมรับหรือรับรองว่าเป็นของตน คำนี้นำมาใช้ครั้งแรกเพื่อประโยชน์ในทางศาสนา มีความหมายว่า เป็นการประกาศตัวว่ามีศรัทธาในศาสนา หรือการประกาศปฏิญาณตน² โดยถือว่านักบวชในศาสนาคริสต์นั้นเป็นผู้อุทิศตนให้กับศาสนาและสังคมไปตลอดชีวิต และการเป็นนักบวชในศาสนาคริสต์นั้นต้องผ่านการเล่าเรียนฝึกฝนในวิชาเทววิทยา (theology) อยู่เป็นเวลาหลายปี ลักษณะสำคัญเช่นนี้จึงถือว่านักบวชในศาสนาคริสต์เป็นวิชาชีพแรกในโลก

ต่อมาในยุโรปปรากฏมีการใช้คำว่า “profession” กับบุคคลผู้มีความรู้ขั้นสูงจนได้รับการเคารพนับถือในสังคม โดยได้มีการผ่านการศึกษอบรมความรู้มาอย่างยาวนาน เป็นผู้อุทิศตัวเพื่อสังคม และเป็นอาชีพที่มีหมู่คณะอันมีขนบธรรมเนียมปฏิบัติกันเฉพาะกลุ่ม คำว่า

² ปรีดี เกษมทรัพย์, “หลักวิชาชีพนักกฎหมายในภาคพื้นยุโรป”, รวมคำบรรยายหลักวิชาชีพนักกฎหมาย, แสง บุญเฉลิมวิภาส, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), น. 17.

“profession” จึงได้เริ่มใช้ในกลุ่มของผู้ประกอบกรงานด้านแพทย์และด้านกฎหมาย ซึ่งต่อมาเรียกว่า “ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม” หรือ “ผู้ประกอบวิชาชีพด้านกฎหมาย”

สำหรับในประเทศไทย กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้แปลคำว่า “profession” ไว้ว่า “อาชีพปฏิญาณ” เนื่องจากได้แปลตามรากศัพท์ลาตินเดิมซึ่งเป็นเรื่องการประกาศตนยอมรับว่าเป็นผู้ศรัทธาในศาสนา ต่อมาคำว่า “profession” ได้รู้จักกันแพร่หลายในคำแปลว่า “วิชาชีพ” เนื่องจากเป็นคำที่สามารถสื่อให้เข้าใจถึงลักษณะที่แท้จริงของคำว่า “profession” ได้ดีกว่า กล่าวคือ เป็นการประกอบกรงานลักษณะหนึ่งที่ผู้ประกอบกรงานดังกล่าวนั้นต้องเป็นผู้มีความรู้อันเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม ดังนั้น คำว่า “วิชาชีพ” จึงมีความหมายที่แตกต่างไปจากคำว่า “อาชีพ” ที่เป็นการมุ่งเน้นถึงการประกอบกรงานเพื่อหาเลี้ยงชีวิต แต่ “วิชาชีพ” เป็นการประกอบกรงานที่ไม่เฉพาะการหาเลี้ยงชีพตนเท่านั้นแต่ในบางครั้งเป็นการทำเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม ค่าตอบแทนสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพจึงมักเรียกว่า “ค่าธรรมเนียม (Fee)” มากกว่าจะเรียกว่า “ค่าจ้าง (Wage)”³

ท่านอาจารย์จิตติ ดิงศภิทย⁴ ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิชาชีพ (Profession)” ว่าเป็นงานที่มีการอุทิศตนทำไปตลอดชีวิต โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ เป็นงานที่มีเจตนารมณ์เพื่อรับใช้ประชาชน และกรงานนั้นต้องได้รับการอบรมสั่งสอนเป็นเวลานานมาหลายปี หมายความว่าผู้ที่ประกอบวิชาชีพได้ต้องมีการศึกษาโดยเฉพาะในวิชานั้น ไม่ใช่กรงานที่บุคคลทั่วไปทำได้เพียงแค่ทดลองปฏิบัติ แต่ต้องมีการฝึกอบรมอย่างสมบูรณ์แบบในทางวิทยาศาสตร์ชั่วระยะเวลาหนึ่ง (prolonged formal scientific training) อีกทั้งเป็นการศึกษาอบรมทางความคิด (intellectual) ยิ่งกว่าใช้มือ (manual) และแรงงาน

ท่านอาจารย์บัญญัติ สุชีวะ⁵ ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิชาชีพ (Profession)” ไว้ว่า คือ อาชีพที่ต้องมีการศึกษาชั้นสูง มีการอบรมเป็นพิเศษและมีเจตนาเพื่อรับใช้ประชาชน

³ ภูมิรินทร์ ศรีมูล, ความรับผิดชอบละเมิดของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), น. 7.

⁴ จิตติ ดิงศภิทย, หลักวิชาชีพนักกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ 6, (โครงการตำราคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533)

⁵ บัญญัติ สุชีวะ, “จริยธรรมของนักกฎหมาย”, เอกสารในการสัมมนาเรื่อง จริยธรรมของนักกฎหมาย ณ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เมื่อวันที่ 19-20 ธันวาคม 2528, น.1.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542⁶ ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิชาชีพ” ว่าหมายถึง วิชาที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น วิชาแพทย์ วิชาช่างไม้ วิชาช่างยนต์

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปความหมายของคำว่า “วิชาชีพ” หมายถึง งานอันมีลักษณะเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม ซึ่งต้องมีการศึกษาเล่าเรียนมาทางด้านศาสตร์ และศิลป์ด้วยความมานะเพียรพยายามมานานหลาย และผู้ประกอบวิชาชีพต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบแห่งจริยธรรมและศีลธรรม และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

(1.2) ลักษณะงานอันเป็นวิชาชีพ

จากความหมายของคำว่า “วิชาชีพ” ทำให้สามารถจำแนกลักษณะสำคัญของงานอันเป็นวิชาชีพได้ ดังนี้

ก. เป็นงานที่ปฏิบัติด้วยความรู้ ความชำนาญ และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นงานที่ต้องໃႇใช้ความคิดหรือสติปัญญามากกว่าจะใช้ฝีมือ รวมทั้งเป็นงานที่ต้องได้รับการอบรมสั่งสอนทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติก่อนที่จะปฏิบัติงานในสังคมได้

ข. เป็นงานที่ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกรอบแห่งศีลธรรม และจริยธรรมควบคู่ไปกับความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งงานที่ปฏิบัตินั้นจะต้องแสดงความรู้ที่ได้มาตรฐานทางวิชาชีพ

ค. มีการจัดตั้งเป็นองค์กรอันเกิดจากการรวมตัวของผู้ประกอบวิชาชีพนั้นๆ ด้วยกันเอง และด้วยลักษณะของงานที่ทำนั้นเป็นงานที่ต้องศึกษาด้วยความเพียรเป็นระยะเวลานาน ยากที่ผู้อื่นซึ่งมิได้ศึกษาเล่าเรียนจะเข้าใจและควบคุมอย่างเหมาะสมได้ รวมทั้งเป็นงานอันถือได้ว่าเป็นการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและได้รับการยอมรับนับถือจากสังคม ดังนั้น กลุ่มผู้ประกอบวิชาชีพด้วยกันเองจึงได้มีการรวมตัวกันเพื่อกำหนดกรอบมาตรฐานหรือจริยธรรมแห่งวิชาชีพด้วยตนเอง

(2) ความหมายและลักษณะงานอันเป็นวิชาชีพเวชกรรม

(2.1) ความหมายงานอันเป็นวิชาชีพเวชกรรม

Schmidt's Attorneys' Dictionary of Medicine⁷ ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิชาชีพเวชกรรม” ว่าหมายถึง เป็นงานอันเกี่ยวข้องกับศาสตร์และศิลป์ในเรื่องการรักษาความ

⁶ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, สืบค้นจาก <http://rirs3.royin.go.th/dictionary.asp>, เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2552.

เจ็บป่วย หากจะกล่าวในความหมายอย่างกว้างก็จะหมายรวมไปถึง การผ่าตัดและแขนงวิชาอื่นๆ อันเกี่ยวกับศิลปะแห่งการรักษาโรค แต่หากในความหมายอย่างแคบแล้ว หมายถึงการงานอันเกี่ยวข้องกับศาสตร์และศิลป์ในเรื่องการรักษาความเจ็บป่วยซึ่งไม่รวมถึงการรักษาที่ต้องใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการช่วยการรักษา

Dorland's illustrated Medical Dictionary⁸ (พจนานุกรมทางการแพทย์) ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิชาชีพเวชกรรม” ว่าหมายถึงศาสตร์และศิลป์อันเกี่ยวเนื่องกับการวินิจฉัยโรคและการรักษาอาการเจ็บป่วย และการส่งเสริมสุขภาพ

พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำว่า “วิชาชีพเวชกรรม” หมายความว่า วิชาชีพที่กระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับการตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัดโรค การป้องกันโรค การผดุงครรภ์ การปรับสลายตาด้วยเลนส์สัมผัส การแทงเข็ม หรือการฝังเข็มเพื่อบำบัดโรค หรือเพื่อระงับความรู้สึกและหมายความรวมถึงการกระทำทาง ศัลยกรรม การใช้รังสี การฉีดยาหรือสาร การสอดใส่วัตถุใดๆ เข้าไปในร่างกายเพื่อการคุมกำเนิด การเสริมสวย หรือการบำรุงร่างกายด้วย

จากที่กล่าวมานั้นสามารถสรุปได้ว่า “วิชาชีพเวชกรรม” คือ วิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัดโรค การป้องกันโรค แล้วยังหมายความรวมถึงการ ผดุงครรภ์ และการกระทำอื่นๆ อันเป็นการใช้ความรู้ทางการแพทย์เพื่อการคุมกำเนิด การเสริมสวย หรือ การบำรุงร่างกาย ซึ่งมีทั้งการงานที่รู้ได้โดยสามัญสำนึกทั่วไป

(2.2) ลักษณะงานอันเป็นวิชาชีพเวชกรรม

งานที่ถือว่าเป็นวิชาชีพเวชกรรมคืองานที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

ก. เป็นงานอันเกี่ยวกับการใช้ความรู้ ความสามารถเฉพาะด้านซึ่งต้องใช้สติปัญญา มากกว่าฝีมือแรงงาน

ข. เป็นงานที่ต้องอยู่ในกรอบของจริยธรรมแห่งวิชาชีพ โดยจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ นั้นจะถูกกำหนดขึ้นโดยองค์กรซึ่งเป็นตัวแทนของบุคคลผู้ประกอบวิชาชีพ

⁷ J.E. Schmidt's, Schmidt's Attorneys' Dictionary of Medicine Volume 2 (New York : Matthew Bender, 1986), p.M-48.

⁸ John P. Friel, editor, Dorland's illustrated Medical Dictionary Twenty-fifth Edition (Philadelphia : W.B. Saunders, 1974), p. 922.

ค. เป็นงานที่ต้องมีองค์วิชาชีพเป็นผู้ควบคุมการปฏิบัติงาน องค์กรที่เข้ามาควบคุมการประกอบวิชาชีพเวชกรรมนั้น ประกอบไปด้วยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมด้วยกันเอง และ เนื่องจากเป็นงานซึ่งยากที่บุคคลโดยทั่วไป จะสามารถเข้าใจและทราบถึงแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ที่เหมาะสมได้

เมื่อวิชาชีพแพทย์เป็นวิชาชีพ ที่ต้องใช้สติปัญญาโดยผ่านการอบรมฝึกฝนจนมีความรู้ ความชำนาญเป็นพิเศษด้วยระยะเวลานาน ประกอบกับผู้ประกอบวิชาชีพต้องดำรงตนให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมและจริยธรรม หากแพทย์ประกอบวิชาชีพผิดจากมาตรฐานหรือหาประโยชน์โดยไม่ชอบจากการประกอบวิชาชีพจนเกิดความเสียหายต่อประชาชนย่อมส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวิชาชีพ

จริยธรรม⁹ หมายถึง ข้อควรประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎแห่งศีลธรรม ซึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “ethic” โดยมีรากศัพท์มาจากคำว่า “ethos” ในภาษากรีก ซึ่งมีความหมายว่า ข้อกำหนดหรือหลักการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้อง

อริสโตเติล¹⁰ กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนจะต้องเลือกด้วยตนเองว่าจะทำอะไรซึ่งดีสำหรับตนเองแต่ในขณะเดียวกันก็ต้องดีสำหรับผู้อื่นด้วย ซึ่งในการเลือกดังกล่าวต้องใช้หลักของคุณธรรมมากกว่าเลือกตามความพอใจของตนเอง อริสโตเติลได้ให้แนวทางของหลักคุณธรรมไว้ดังนี้

(1) ความรอบคอบ (Circumspect) คือ รู้ว่าอะไรควรประพฤติปฏิบัติและอะไรไม่ควรประพฤติปฏิบัติ

(2) การประมาณตนเอง (Temperance) คือ การรู้จักควบคุมตน การข่มใจ การรู้จักพอ

(3) ความกล้าหาญ (Courage) คือ ความกล้าเผชิญความจริง การเลือกตัดสินใจด้วยเหตุผลแม้จะตระหนักถึงอันตรายที่มีอยู่ข้างหน้า เพราะเชื่อมั่นว่าสิ่งที่ทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง

(4) ความยุติธรรม (Justice) คือ การปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเท่าเทียมกันเหมือนกับที่อยากให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อตน

⁹ “หลักคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรมสำหรับการพัฒนานุคลิกภาพ”, สืบค้นจาก <http://www.dhamma.mbu.ac.th/>, เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2552.

¹⁰ วิฑูร ธรรมธรรานนท์, “จริยธรรมของแพทย์...สิ่งที่สังคมโยเยหา”, สืบค้นจาก <http://www.medlawstory.com>, เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2551.

อิมมานูเอล ค้านท์ (Immanuel Kant)¹¹ กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการที่จะประพฤติปฏิบัติดีของมนุษย์ คือ

(1) Good will หมายถึง ความตั้งใจดี ซึ่งมีอยู่ในคนดีทุกคน คนดีจะปฏิบัติตาม good will อย่างไม่มีเงื่อนไข เช่น คนดีเห็นผู้อื่นตกทุกข์ได้ยากก็ต้องทำการช่วยเหลือโดยไม่ได้หวังสิ่งตอบแทน good will นี้เป็นคุณธรรมที่ไม่ต้องการพิสูจน์ เพราะมีลักษณะเป็นสากลใช้ได้ทุกหนทุกแห่ง

(2) Free will คือ ความสามารถที่จะเลือกทำได้โดยไม่ถูกบังคับ หมายความว่าผู้นั้นสามารถเลือกที่จะกระทำความดีเองโดยไม่ได้ถูกบังคับ ถูกหลอกลวงหรือหวังผลตอบแทนแต่อย่างใด แต่หากการทำดีนั้นเกิดจากความไม่สมัครใจ หรือทำเพื่อหวังผลตอบแทน การทำดีนั้นก็ไม่มีคุณค่าทางจริยธรรมแต่อย่างใด

ค้านท์ ยังกล่าวด้วยว่า “มนุษย์ต้องปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยความเท่าเทียมกันโดยให้เกียรติและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่อาจใช้มนุษย์ด้วยกันเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อื่น” ซึ่งคำกล่าวข้างต้นนี้ได้กลายมาเป็นพื้นฐานของเรื่องสิทธิมนุษยชนในเวลาต่อมา

แนวคิดทางจริยศาสตร์บางส่วนที่ได้กล่าวแล้วในข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงหลักการวิถีคิดของคนเพื่อที่จะหาคำตอบว่ามนุษย์ควรคิดอย่างไร ควรดำเนินชีวิตอย่างไร เพื่อให้เกิดความสุขในชีวิต แต่ก็อย่าลืมว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมมีการอยู่ร่วมกัน การกระทำที่มุ่งแต่ทำให้เกิดความสุขในชีวิตของตนเองโดยไม่สนใจคนอื่นเลยคงไม่ใช่สิ่งที่เหมาะสม ดังนั้นเราควรคิดและทำในสิ่งที่ดีงามเพื่อเป้าหมายคือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีเกียรติมีศักดิ์ศรี ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

การประกอบวิชาชีพทุกสาขาอาชีพล้วนมีการกำหนด “จริยธรรมแห่งวิชาชีพ” ไว้เพื่อเป็นแนวทางหรือหลักปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม วิชาชีพแพทย์เป็นศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งประชาชนทั่วไปอาจจะรู้และตรวจสอบได้โดยสามัญสำนึกหรืออาศัยความรู้ทั่วไป การประกอบวิชาชีพของแพทย์จึงต้องผูกติดอยู่กับจริยธรรมเป็นสำคัญ เพราะลักษณะงานเป็นการใช้ความรู้ที่มีอำนาจเหนือบุคคลอื่น หากขาดเสียซึ่งจริยธรรมก็มีโอกาสที่จะใช้ความรู้นั้นไปในทางเอารัดเอาเปรียบประชาชนได้ ดังนั้น “จริยธรรมแห่งวิชาชีพ” หรือ “จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ” จึงกำหนดไว้เพื่อวัตถุประสงค์ ดังนี้

- (1) เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์ยึดถือและปฏิบัติตาม
- (2) เพื่อให้วิชาชีพดำรงไว้ซึ่งการยอมรับนับถือจากสังคม

¹¹ เฟิ่งอ่าว

(3) เพื่อผดุงไว้ซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ

สำหรับประเทศไทยได้มีบทบัญญัติหรือกฎหมายที่เกี่ยวกับจริยธรรมแห่งวิชาชีพแพทย์

ดังนี้

(1) พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 ซึ่งได้มีการจัดตั้งองค์การวิชาชีพ คือ แพทยสภา ที่มีคณะกรรมการแพทยสภาคอยทำหน้าที่ออกข้อบังคับและวางแนวทางปฏิบัติในเรื่องต่างๆ ให้แพทย์ได้ยึดถือปฏิบัติ

(2) ข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศแพทยสภา เช่น ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2526 หมวด 3 ข้อ 1 และข้อ 6 ที่ว่า

“ข้อ 1 ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมต้องรักษามาตรฐานของการประกอบวิชาชีพเวชกรรมในระดับที่ดีที่สุด และพยายามให้ผู้ป่วยพ้นจากอาการทรมานจากโรค¹² และความพิการต่างๆ โดยไม่เรียกร้องสินจ้างรางวัลพิเศษนอกเหนือจากค่าบริการที่ควรได้รับตามปกติ

ข้อ 6 ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมต้องไม่ประกอบวิชาชีพโดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัยและความสิ้นเปลืองของผู้ป่วย”

(3) คำประกาศสิทธิผู้ป่วย

จากสภาพสังคมในปัจจุบันการประกอบวิชาชีพแพทย์มีแนวโน้มที่จะมุ่งแสวงหาทรัพย์สินเงินทองจนแพทย์บางคนขาดจริยธรรม ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ป่วยและหากแพทย์จำนวนมากละทิ้งจริยธรรมแห่งวิชาชีพ โดยประกอบวิชาชีพตามอำเภอใจไร้มาตรฐาน ประชาชนก็จะเคลือบแคลงสงสัยในการประกอบวิชาชีพของแพทย์และก่อให้เกิดการฟ้องร้องกันอย่างมากมาย ซึ่งในที่สุดวิชาชีพแพทย์จะเสื่อมไม่มีเกียรติและศักดิ์ศรีอีกต่อไป

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าความเสียหายจากการรับบริการสาธารณสุขเป็นสิ่งที่พบได้ในระบบบริการสาธารณสุขทั่วโลก ในปี 2542 Institute of Medicine แห่งสหรัฐอเมริกาได้เผยแพร่รายงานฉบับสำคัญเรื่อง To Err is Human ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ในแต่ละปีชาวอเมริกันได้เสียชีวิตจาก

¹² โรค หมายความว่า ความเจ็บป่วย การบาดเจ็บ ความผิดปกติของร่างกายหรือจิตใจ และหมายความรวมถึงอาการที่เกิดจากภาวะดังกล่าวด้วย

ความผิดพลาดทางการแพทย์ประมาณ 44,000-98,000 คน ซึ่งมากกว่าการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุบนท้องถนนและมีแนวโน้มว่าปัญหาจะขยายตัวยิ่งขึ้น¹³

ประเทศไทยแม้จะไม่มี การรวบรวมสถิติความสูญเสียจากปัญหาดังกล่าว แต่ความเสียหายจากการรับบริการสาธารณสุขเป็นประเด็นที่ปรากฏเป็นข่าวทางสื่อมวลชน และได้รับความสนใจจากสังคมอย่างกว้างขวาง ภาพที่ปรากฏต่อสังคมคือความทุกข์ของผู้ป่วยที่ทับถมด้วยความเสียหายจากการรับบริการและไม่ได้รับการชดเชยจากผู้ที่เกี่ยวข้องจนต้องเรียกร้องความเป็นธรรมด้วยกระบวนการทางศาล

อย่างไรก็ดี ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการร้องเรียกความเป็นธรรมด้วยกระบวนการทางศาลนั้นมีข้อจำกัดหลายประการ กล่าวคือ ปัจจุบันการฟ้องร้องคดีทางการแพทย์ เป็นการฟ้องให้รับผิดชอบละเมิด ซึ่งในการฟ้องคดีละเมิดนั้นผู้เสียหายมักจะไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของภาระในการพิสูจน์ความผิดตกอยู่กับฝ่ายผู้เสียหาย โดยผู้เสียหายจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า การกระทำอย่างไรของแพทย์เป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่อจนทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้ป่วย หรือการกระทำในลักษณะเช่นใดของแพทย์ที่ถือว่าการกระทำที่ไม่ได้มาตรฐานการประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่แพทย์จะต้องรับผิดชอบ ซึ่งไม่เป็นธรรมสำหรับผู้เสียหายที่จะต้องพิสูจน์ถึงระดับการใช้ความระมัดระวังในการรักษาพยาบาลของแพทย์ นอกจากนี้ผู้เสียหายยังประสบปัญหาการเข้าถึงเวชระเบียนของตนเอง รวมทั้งความยากลำบากในการหาพยานผู้เชี่ยวชาญมาให้การ อีกทั้งกระบวนการทางศาลยังมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการสูงและต้องใช้ระยะเวลายาวนาน ทำให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยที่ล่าช้า รวมทั้งการถูกฟ้องกลับจากผู้ให้บริการจนทำให้ผู้เสียหายบางรายตัดสินใจไม่เรียกร้องความเป็นธรรม

ดังนั้น จึงน่าพิจารณาเป็นอย่างยิ่งว่า การฟ้องร้องทางการแพทย์นอกจากจะนำกฎหมายลักษณะละเมิดมาปรับใช้กับความรับผิดชอบของแพทย์ในทางแพ่งแล้ว หลักกฎหมายสัญญาที่มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ สามารถนำมาปรับใช้กรณีนี้ได้ เนื่องจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เสียหายในแง่ของภาระการพิสูจน์ โดยผู้เสียหายสามารถนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ง่ายและชัดเจนกว่าการฟ้องเป็นคดีละเมิด จึงเป็นเรื่องที่ควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

¹³ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ความเห็นและข้อเสนอแนะเรื่องกลไกและกฎหมายคุ้มครองผู้เสียหายจากการรับบริการสาธารณสุข, สืบค้นจาก <http://www2.nesac.go.th>, เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551.

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งเน้นศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงหลักเกณฑ์ทั่วไปของความรับผิดชอบทางสัญญาและความรับผิดชอบทางละเมิดตามที่ได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะของความรับผิดชอบและการกำหนดค่าเสียหาย
2. เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงหลักความรับผิดชอบทางสัญญาและสามารถนำหลักดังกล่าวมาปรับใช้กับความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม
3. เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายการประกอบวิชาชีพเวชกรรม การสถานพยาบาล กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมตลอดถึงกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
4. ศึกษาถึงรูปแบบการให้บริการด้านการแพทย์ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการในโรงพยาบาลเอกชน รวมทั้งความยินยอมในการรักษาพยาบาลของผู้ป่วยในทางการแพทย์
5. ศึกษาถึงประโยชน์ของการนำหลักความรับผิดชอบทางสัญญามาปรับใช้กับความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ในแง่ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้รับบริการได้อย่างไร

3. ขอบเขตและวิธีการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งเน้นที่จะทำการศึกษาเฉพาะกรณีที่เป็นความรับผิดชอบในทางสัญญาของแพทย์ในโรงพยาบาลเอกชนเท่านั้น โดยไม่รวมถึงบุคลากรอื่นๆ ที่เป็นเจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างของโรงพยาบาล ขอบเขตของการศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงลักษณะความสัมพันธ์ในทางสัญญาระหว่างโรงพยาบาลเอกชน แพทย์ และผู้ป่วย กระบวนการก่อให้เกิดสัญญาให้บริการด้านการแพทย์ ความยินยอมในการรักษาพยาบาลของผู้ป่วยที่กับเขตปฏิบัติของแพทย์ ลักษณะการกระทำที่ก่อให้เกิดรับผิดชอบทางสัญญา รวมทั้งแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างแพทย์กับผู้ป่วย โดยได้ทำการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เข้าถึงสภาพปัญหาและนำการหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าและการรวบรวมข้อมูลแบบวิจัยเอกสาร วิเคราะห์จากประมวลกฎหมาย ตำรากฎหมายของไทยและของต่างประเทศ บทความ วารสาร และงานวิจัยอื่น แล้วนำมาเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ

4. สมมติฐานของการศึกษา

ผู้เขียนได้ตั้งสมมติฐานของการศึกษาตามวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไว้ว่า นิติสัมพันธ์ ระหว่าง แพทย์ ในโรงพยาบาลเอกชนกับผู้ป่วย เป็นความสัมพันธ์ในทางสัญญา และเป็นสัญญาต่างตอบแทนชนิดหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่างแพทย์กับผู้ป่วยในฐานะที่เป็นคู่สัญญาต่อกัน ดังนั้น เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นการนำหลักความรับผิดทางสัญญามาปรับใช้จึงก่อให้เกิดประโยชน์และมีความเป็นธรรมต่อผู้ป่วยมากขึ้น

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการศึกษา

1. ทำให้เข้าใจเกี่ยวกับหลักความรับผิดทางสัญญาและหลักความรับผิดทางละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
2. ทำให้เข้าใจถึงหลักความรับผิดทางสัญญาและการปรับใช้หลักดังกล่าว กับความรับผิดของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม
3. ทำให้เข้าใจถึงลักษณะการเกิดสัญญาให้บริการด้านการแพทย์ รูปแบบความสัมพันธ์ในทางสัญญาระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ และความยินยอมในการรักษาพยาบาลของผู้ป่วยกับเวชปฏิบัติของแพทย์ในแง่ของความสัมพันธ์และความรับผิดทางสัญญาของแพทย์
4. ทำให้เข้าใจถึงสาเหตุของการฟ้องร้องทางการแพทย์ รวมทั้งยังทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความรับผิดในสัญญาให้บริการด้านการแพทย์ ระดับมาตรฐานความระมัดระวังของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ผลของการฝ่าฝืนมาตรฐานความระมัดระวัง และวิธีการหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในทางการแพทย์